

INVENTOINTIRAPORTTI

Raasepori

Raaseporin kaupungin alueella sijaitsevien
yleis- ja asemakaava-alueiden arkeologinen inventointi, osa-alue 2 (Pohja, Gumnäs)
28.5.2013

MUSEOVIRASTO

KULTTUURIYMPÄRISTÖN HOITO | ARKEOLOGISET KENTTÄPALVELUT

Vesa Laulumaa

Tiivistelmä

Raaseporissa tehtiin yleis- ja asemakaavoitukseen liittyviä arkeologisia inventointeja kuudella eri alueella 27.–31.5.2013. Inventoijana oli tutkija Vesa Laulumaa Museoviraston Arkeologisista kenttäpalveluista.

Tämä raportti käsittelee osa-aluetta 2 Pohjan kirkon eteläpuolella, alueen koko on 50 hehtaaria. Alue inventoitiin 28.5.2013. Inventointialueelta tunnettiin ennestään yksi muinaisjäännös, Gumnäs, historiallisen ajan kartanon paikka. Inventoinnissa ei löytynyt uusia kohteita. Kaiken kaikkiaan osa-alueen 2 arkeologinen potentiaali havaittiin pieneksi. Alue on matalalla nykyiseen merenpintaan nähden ja alueen muinaisjäännöspotentiaali keskittyy kolmelle hieman korkeammalle maastonkohdalle.

Sisällysluettelo

Tiivistelmä

Arkistotiedot

1. Johdanto	1
2. Inventointialue ja sen tutkimushistoria	1
3. Inventoinnin kulku ja tulokset	1
4. Kuvaluettelo	4
5. Lähdeluettelo	4
6. Kohdekuvaus	5

Liitteet: Liite 1. Suunnitelma-alueet

Liite 2. Osa-alue 2. Pohja, Gumnäs.

Arkistotiedot

Tutkimus: Raaseporin kaupungin alueella sijaitsevien yleis- ja asemakaava-alueiden arkeologinen inventointi, osa-alue 2

Tutkimuksen suorittaja: Vesa Laulumaa/ Museovirasto, Kulttuuriympäristön hoito-osasto, arkeologiset kenttäpalvelut

Tutkimuksen tilaaja: Raaseporin kaupunkisuunnitteluyksikkö, Torikatu 8, 10300 Karjaa

Tutkimusalueen laajuus: 0,5 km²

Kenttätyöaika: 28.5.2013

Löydöt: -

Valokuvat: AKDG3167:1–3

Alkuperäinen tutkimusraportti on Museoviraston arkistossa, Sturenkatu 2a, 00100 Helsinki. Kopio on toimitettu työn tilaajalle ja Tammisaaren museoon

1. Johdanto

Raaseporin kaupungin kaupunkisuunnitteluosasto tarvitsee arkeologisia inventointeja yleis- ja asemakaavoituksen lähtötiedoiksi eri puolilla Raaseporia (ks. liite 1). Tarjouksen perusteella kaupunki valitsi työn tekijäksi Museoviraston arkeologiset kenttäpalvelut, inventoijana toimi tutkija Vesa Laulumaa.

Kenttäpalveluiden tarjous koostui kahdesta tehtäväkokonaisuudesta. Tehtäväkokonaisuuden 1 kokonaisala on 979 hehtaaria ja se käsittää alueet 1a ja 2-6, jotka inventoitiin 27.–31.5.2013. Tehtäväkokonaisuus 2 on alue 1b, jonka koko on 1700 hehtaaria. Alun perin tilaaja oli ilmoittanut, että tehtäväkokonaisuus 2 tehtäisiin vasta vuonna 2014, mutta tilaajan toivomuksesta se tehtiinkin jo 13.–19.6.2013. Jokaisesta osa-alueesta laaditaan erillinen raportti.

Inventoiduista alueista alueet 1a ja 1b ovat yleiskaava-alueita ja alueet 2–6 ovat asemakaava-alueita. Tarjouspyynnön mukaisesti inventoinnit eivät käsittäneet rakennettua ympäristöä ja alueita, joilla on laadittu jo kattavat ja ajan tasalla olevat inventoinnit. Inventoinnit tehtiin noudattaen Suomen arkeologisten kenttätöiden laatuohjeita.

2. Inventointialue ja sen tutkimushistoria

Inventoinnin osa-alue 2 on 50 hehtaarin kokoinen asemakaava-alue Pohjan kirkonkylässä, keskiaikaisen Pyhän Marian kirkon eteläpuolella, Pohjanpitäjänlahden pohjukassa. Alue on melko alavaa, pääosin alle viiden metrin korkeudella nykyisestä merenpinnasta. Maaperä on savea, lukuun ottamatta kolmea matalaa kalliokohoumaa, joiden alueella on myös hiekkaa ja moreenia. Alueen korkein kohta on noin 13 metriä merenpinnan yläpuolella. Kasvillisuus on lehtipuuvaltaista, paikoin alavilla alueilla vesakkoa ja korkeimmilla kohdilla esiintyy kuivahkoa, mäntyä kasvavaa, kangasta.

Ennen vuoden 2013 inventointia alueelta tunnettiin yksi kohde, Gumnäs, joka on keskiaikainen kartanon paikka. Kohde on tarkastettu vuonna 2007, jolloin Georg Haggrén, Tuuli Heinonen ja Elina Terävä 2007 inventoivat keskiaikaisia muinaisjäännöksiä Läntisellä Uudellamaalla. Entisen Pohjan kunnan alueen inventointi on vuodelta 1930 ja se on täysin vanhentunut ja siinä ei ole mitään mainintaa asemakaava-alueeseen liittyen.

3. Inventoinnin kulku ja tulokset

Inventoinnin esivalmisteluissa käytiin läpi aiemmat tutkimusraportit, historiallisen ajan karttamateriaalia, pitäjän historiaa koskevia teoksia sekä muinaisjäännösurekisterin tiedot. Esihistorian osalta tärkein lähdeaineisto on Museoviraston muinaisjäännösurekisteri. Alueiden potentiaalia esihistorian kannalta selvitettiin lisäksi merenrantavaiheita rekonstruoimalla.

Keskiaikaisten ja historiallisten kohteiden osalta merkittävä aineisto on Anna Riionheimon Uudenmaan liitolle kokoama paikkatietomateriaali, joka oli käytössä myös sähköisessä muodossa. Siihen on koottuna huomattava määrä historiallisen ajan paikkatietoaineistoa, mm. 1560-luvun kylätonttien paikannukset ja Kuninkaan kartaston 1776–1805 sisältö. Georg Haggrénin johdolla tehty Länsi Uudenmaan keskiaikaisten

muinaisjäännösten inventointi vuonna 2007 ja Henrik Janssonin ja Jaakko Latikan Länsi- ja Keski-Uudenmaan saariston ja rannikkoalueiden inventointi vuosina 2002–2003 ovat myös tärkeitä taustaineistoja keskiaikaisia ja historiallisia kohteita inventoitaessa.

Maanmittauslaitokselta saatavissa oleva ilmalaserkeilausaineisto oli myös käytössä inventointia suunniteltaessa. Siitä oli paljon hyötyä muinaisjäännösten kaukokartoituksessa ja myös myöhemmän maankäytön aiheuttamien häiriöiden (esim. sorakuopat, pengerrykset) hahmottamisessa. Osa-alueella 2 laserkeilausaineisto ei tuonut esiin uusia kohteita, mutta muilla alueilla sen avulla löytyi mm. lukuisia hiilimiilun pohjia.

Gumnäs ja Pohjan kirkon ympäristö 1700-luvun lopulla.
Ote Kuninkaan kartastosta, ei mittakaavassa (Alanen ja Kepsu 1989, s. 31)

Osa-alue 2 käytiin inventoinnissa kattavasti jalkaisin läpi, lähinnä etsittiin merkkejä keskiaikaan ja historialliseen aikaan ajoittuvista kohteista, koska alue on pääosin niin matalalla, että esihistoriallisia kohteita sieltä ei ole löydettävissä. Inventointihavainnot perustuvat ensisijaisesti maastossa tapahtuvaan silmämääräiseen tarkasteluun. Maaperä kairaa käytettiin myös muutamissa paikoin, esimerkiksi inventoinnissa havaitun kuopan ikää arvioitiin kairaamalla saadun maannosprofiilin avulla.

Inventointialueella sijaitsee yksi ennestään tunnettu kohde, Gumnäs, joka tarkastettiin ja sen rajaus määriteltiin (ks. kohdekuvaus). Gumnäsin kartanosta on maininta jo 1400-luvulta (ks. Kerkkonen 1964 ja Haggrén 2007), mutta karttamateriaalia, joka osoittaisi sen tarkan sijainnin, ei ole. Myöhemmissä historiallisissa kartoissa on merkitty samalle mäelle, kuin missä nykyisinkin on rakennuksia. Todennäköisesti kartano on myös sijainnut kyseisellä mäellä, inventoinnissa ei ainakaan löytynyt mitään merkkejä siihen liittyen kahdel-

ta muulta mäeltä. Historialliseen asutukseen tällä kohtaa viittaavat myös Haggrénin inventoinnissa tehdyt löydöt viereiseltä pellolta (kivisavikeramiikkaa).

Kaiken kaikkiaan osa-alueen 2 arkeologinen potentiaali havaittiin pieneksi. Alue on matalalla nykyiseen merenpintaan nähden ja esihistoriallisia kohteita siellä ei todennäköisesti ole. Ainoat potentiaaliset alueet ovat kolme kallioista mäkeä, joista yhdellä sijaitsee Gumnäsin keskiaikainen kohde ja joilla on voinut olla asutusta jo rautakauden lopulla. Pohjan keskiaikaisen, 1400-luvun lopulla rakennetun, kirkon läheisyys viittaa myös siihen, että alue on ollut intensiivisessä käytössä useita satoja vuosia.

Helsingissä 15.01.2014

Vesa Laulumaa

4. Kuvaluettelo

Kuvaaja: Vesa Laulumaa

AKDG3167:1 Raasepori, Pohja, Gumnäs. Mäki, jolla keskiaikainen kartano on sijainnut on länsiosastaan kallioinen. Kuvattu lännestä.

AKDG3167:2 Raasepori, Pohja, Gumnäs. Mäki, jolla keskiaikainen kartano on sijainnut. Kuvattu lännestä.

AKDG3167:3 Raasepori, Pohja, Gumnäs. Mäen itäosassa olevia rakennuksen perustuksia. Kuvattu lännestä.

5. Lähdeluettelo

Painetut lähteet

Alanen, Timo ja Kepsu, Sauli 1989: *Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 505. Tampere.

Hällström, Olof 1964: Esihistoria. *Pohjan pitäjän historia. Osa 1*. Porvoo.

Kerkkonen, Gunvor 1964: Keskiaika ja 1500-luku. *Pohjan pitäjän historia. Osa 1*. Porvoo.

Uudenmaan liitto, Anna Riionheimo 2011: *Näkymiä maakunnan maisemahistoriaan – Uudenmaan paikkatietoaineistot*. Uudenmaan liiton julkaisuja E 113-2011.

Arkistolähteet

Haggrén, Georg, Heinonen Tuuli ja Terävä Elina 2007: Keskiaikaisten muinaisjäännösten inventointi Läntisellä Uudellamaalla (Inkoo, Karjaa, Kirkkonummi, Pohja, Siuntio, Tammisaari). Museoviraston arkisto.

Internet-lähteet

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto <http://digi.narc.fi>

Heikki Rantatupa, Historialliset kartat <http://vanhakartta.fi>

Maanmittauslaitos. Avoimien aineistojen tiedostopalvelu. <http://www.maanmittauslaitos.fi/avoindata>

Paikkatietoikkuna, <http://www.paikkatietoikkuna.fi>

6. Kohdekuvaus

Gumnäs

Muinaisjäännöslaji:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstunnus:	1000013996
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat
Tyypin tarkenne:	Kartanot
Ajoitus:	Historiallinen
Lukumäärä:	1
Rauhoitusluokka ja peruste:	2
Suositus suojaetäisyydeksi:	Nykyinen rajaus on arvio, kohteen tarkka laajuus ja säilyneisyys selvitetävää koekaivauksella.
TM35-lehtijako:	L3333 POJO-POHJA
Peruskartta:	201405 POHJA
ETRS-TM35FIN koordinaatit:	N: 6666820, E: 307198, z: 10
Koordinaattiselite:	Mäen päältä historiallisen ajan kivijalkojen kohdalta
Inventointilöydöt:	-
Digikuvat:	AKDG3167:1–3
Muinaisjäännösrekisterin kuvaus:	<p>Gumnäs on Pohjan keskiaikaisen kirkon kaakkoispuolella sijainnut kylä, josta on varhaisin säilynyt maininta vuodelta 1460. Osa kylästä lahjoitettiin Naantalın luostarille. Kylässä on mahdollisesti jo keskiajalla, mutta viimeistään 1500-luvulla, ollut asumakartano.</p> <p>Gumnäsin tonttimaata sijaitsee kasvillisuudeltaan rehevällä kumpareella, josta suuri osa on nykyisin rakentamatta. Tontin pohjoispuolella on pelto, josta löytyi pintapöiminnassa keväällä 2005 pala 1500-1600-luvulle ajoittuvaa kivitavaraa.</p>
Inventointihavainnot:	<p>Kohde tarkastettiin vuoden 2013 inventoinnissa. Kumpareella oli tarkastusajankohtana rehevä kasvillisuus, joka vaikeutti havaintojen tekoa. Kumpareen länsipäässä on kalliopaljastumia, joiden tuntumasta ei havaittu merkkejä historiallisen ajan asutuksesta. Kumpareen etelälaidalla on hiekkakuoppia. Keskellä kumpareta on kaksi asuinrakennusta ja kaksi ulkorakennusta. Itäpäässä kumpareta on kaksi kivijalkaa, jotka ovat vielä 1960-luvun peruskartassa näkyvien rakennusten. Muita rakenteita ei havaittu, mutta on mahdollista, että kasvillisuus peitti niistä osan.</p>

Kumpareella on ollut asutusta todennäköisesti aina 1400-luvulta lähtien useassa eri vaiheessa, esim. 1700-luvun lopulla tehdyssä Kuninkaan kartastossa siihen on merkitty rakennuksia. Inventoinnissa oli mahdoton selvittää onko maan alla säilynyt varhaisempia asutusjäänteitä. Kohteen säilyneisyyden ja laajuuden arvioiminen vaatii jatkotutkimuksia.

Aiemmat tutkimukset:	Georg Haggrén, Tuuli Heinonen ja Elina Terävä v. 2007, inventointi
Aiemmat löydöt:	KM2008076, kivitavaraa
Jatkotoimenpiteet:	Kohteen tarkka laajuus ja säilyneisyys selvitettävä koekaivauksella
Karttaote:	Peruskarttaote 1:5000

Gumnäs. Mäki, jolla keskiaikainen kartano on sijainnut on länsiosastaan kalliainen. Kuvattu lännestä. (AKDG3167:1)

Gumnäs, mäki, jolla keskiaikainen kartano on sijainnut. Kuvattu lännestä. (AKDG3167:2)

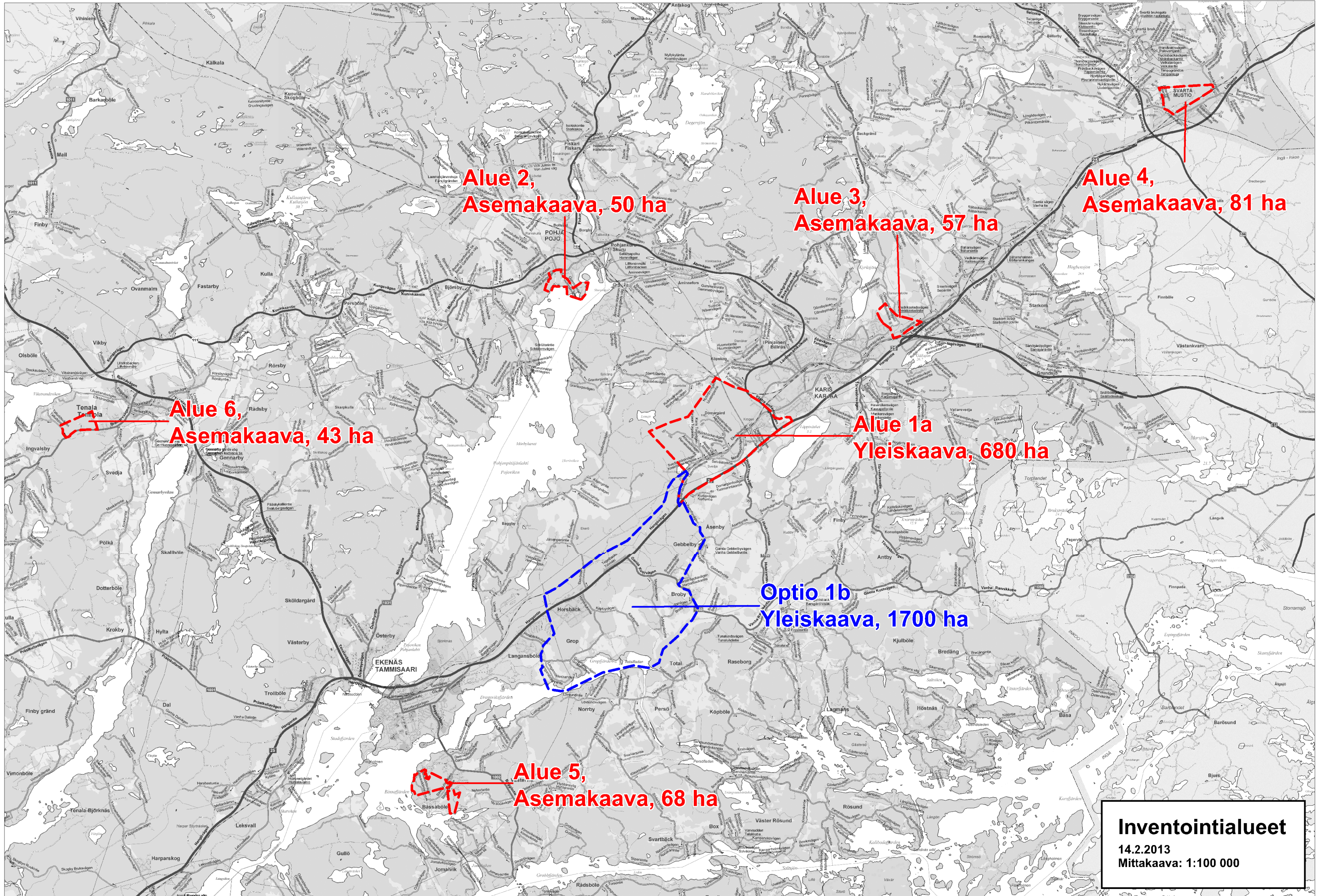

Gumnäs. Mäen itäosassa olevia rakennuksen perustuksia. Kuvattu lännestä. (AKDG3167:3)

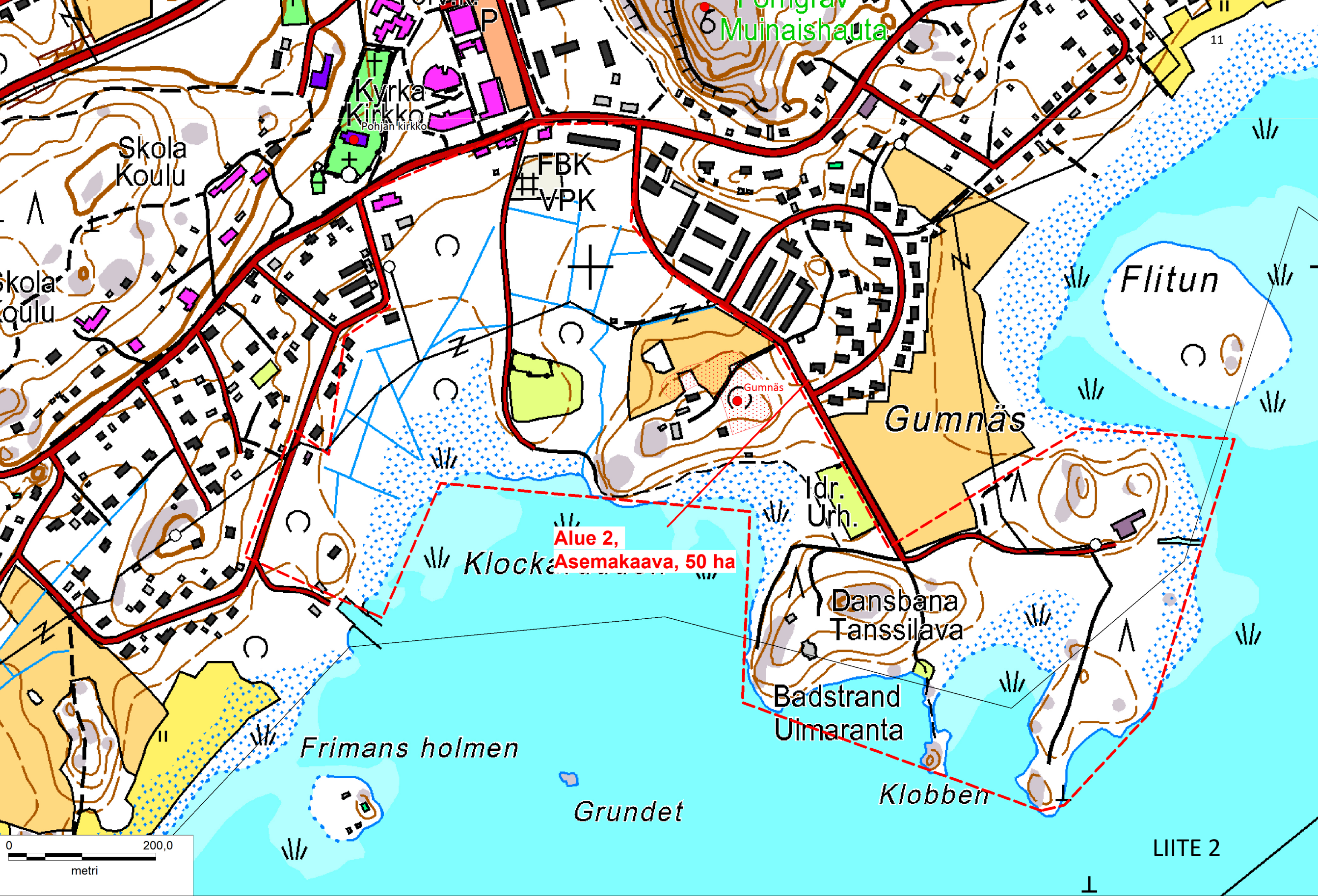
Gumnäs (1000013996)

Asuinpaikat/kartanot, historiallinen

Inventointialueet
14.2.2013
Mittakaava: 1:100 000

Ornigrav
Muinaishauta

Kyrka
Kirjko
Pohjan kirikko

Skola
Koulu

FBK
VPK

Flitun

Gumnäs

Alue 2,
Asemakaava, 50 ha

Klocka

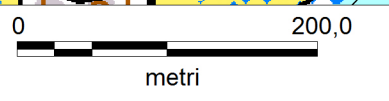
Frimans holmen

Grundet

Dansbana
Tanssilava

Badstrand
Uimaranta

Klobben

LIITE 2